

YAKUT DİLİNDE BELİRLİLİK – BELİRSİZLİK ve ÇOKLUK KATEGORİSİ SORUNU ÜZERİNE¹

N.A. SİVTSEVA ²

Çev: Gulnara SÜLEYMANOVA³

ÖZET

Belirlilik-belirsizlik kategorisi hem felsefi hem de dilbilim tarafından incelenen konulardan biridir. Bu kategori bazı dillerde artikeller vasıtasıyla; bazı dillerde ise daha başka şekillerde kendini gösterir. Bu çalışmada artikelsiz dillerden olan Yakutçadaki belirlilik-belirsizlik kategorisi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Artikel, Yakutça, belirlilik-belirsizlik kategorisi, teklük, çokluk

Sivtseva, N.A. "Yakut Dilinde Belirlilik – Belirsizlik ve Çokluk Kategorisi Sorunu Üzerine". Çev.: Gulnara Süleymanova. *Siberian Studies (SAD)* 2.6 (2014): 83-86.

Sivtseva, N.A. (2014). Yakut Dilinde Belirlilik – Belirsizlik ve Çokluk Kategorisi Sorunu Üzerine. Çev.: Gulnara Süleymanova. *Siberian Studies (SAD)*, 2 (6), s.83-86.

¹ Bu makale, Dialektologiya, İstoriya i Grammatičeskaya Struktura Tyurkskix Yazıkov. Materialı Mejdunarodnoy Tyurkologičeskoy Konferentsii, Posvyaşçennoy Pamyati Professora Kazanskogo Universiteta D.G.Tumaşevoy. 21-24 Oktyabrya. 2011 Goda, Kazan'da sunulan "K Voprosy O Kategoriyax Opredelennosti-Neopredelennosti i Mnojestvennosti v Yakutskom Yazıke" isimli tebliğden Türkçeye çevrilmiştir.

² İnstitut Gumanitarnıx İssledovaniy i Problem Maloçislennıx Narodov Severa Sibirskogo Otdeleniya RAN, Yakutsk

³ Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Doktora programı öğrencisi. gulnara.suleymanova(at)halkbank.com.tr

ABOUT THE PROBLEM OF THE PLURALITY AND THE DEFINITE – INDEFINITE CATEGORY IN YAKUT LANGUAGE

ABSTRACT

The definite and indefinite category is one of the issues investigated both in philosophic and linguistic sciences. This category is expressed with the articles in some languages; but in any languages it is expressed in else forms. The definite and indefinite category in Yakut Language, which is one of the non – articles languages, will be put emphasis in this work.

Keywords: Artichel, Yakut language, the definite and indefinite category, singularity and plurality.

Belirlilik-belirsizlik kategorisi (kısaca BBK) hem felsefi hem de dilbilim açısından çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Her iki durumda da söz konusu kategorinin yorumlanmasında mantıksal bir yaklaşım mevcuttur: “Hakkında konuşulan herhangi bir şey eğer belli değilse o belirsiz, belli ise belirlidir” (Laptander 2008: 31). Dilbiliminde BBK’nin tahlili, genellikle artikellerin incelenmesi temelinde gerçekleşmiştir. Ancak artikel, son yıllarda yapılan çalışmalarda kanıtlandığı üzere söz konusu kategoriye belirleyen temel veya tek bir gösterge değildir. BBK, “söylemin kategorilerinden biridir. Onun işlevi, adların güncelleştirilmesini sağlamak ve ortaya çıkış nedenlerini açıklamak, onun tasvir olunan ortamdaki tekliliğinin (belirlilik) veya benzer fenomen sınıflarıyla olan münasebetlerini (belirsizlik) gözler önüne sermektir”. BBK her dilde iç düzeni ve işlevsel semantiği bakımlarından spesifikdir ve kendi bireysel özelliklerine sahiptir. BBK’nin, artikel bulunmayan dillerde “gizli” olduğu ve çeşitli dil katmanlarına ait karşılıklı iletişim içindeki araçların kompleks yapısı ile ifade edildiği kabul edilir. BBK, artikelsiz dillerde gramatikal değil, fonksiyonel-semantik bir kategoridir. Onu ifade etmede kullanılan tüm araçlar (morfolojik, leksik, söz dizimsel araçlar) semantik içeriğe bağlıdır. Böylece dilbilimde BBK’nin yorumlanması günümüzde üç bakımdan gerçekleştirilmektedir: gramatikal, tekstolojik (bkz. Textual criticism) ve fonksiyonel-semantik.

Yakutça’da BBK üzerine yapılmış özel çalışmalar yoktur; sadece gramere ve stilistiğe ilişkin çalışmalarda genel nitelikte notlar bulunmaktadır. Artikel bulunmayan Yakutça’da BBK üzerine günümüzde yapılan çalışmalar, diğer artikelsiz dillerdeki söz konusu kategori üzerine yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, aynı zamanda BBK’nin işlevsel dilbilgisi, stilistik dil kültürü (bir dile ait sözlü ve yazılı verilerin hepsinin incelenmesiyle alakalı 20.yy. Sovyet dilbiliminde kullanılan bir kavram) prensipleri ve problemleri ışığında araştırılmasının gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. BBK, tipolojik (dil sistemi ile ilgili) ilişkiler bakımından ayırt edici özelliği tekil-çoğul karşıtlığı olan, “çeşitli dereceden diller arası veya türler arası tipolojik çoğul biçimlerin uygun tekil biçimlerin karşısını konulmasıyla meydana getirilen” (Sobakina 2004: 23) çoğul kategorisi ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Yakutça’da çokluk kategorisi olarak tekin üzerinde olan herhangi bir sayı ifade edilir (Nikiforov 1952: 3). Aynı zamanda ismin çokluk kategorisi, “kendisinde ismin çeşitli gramatikal ve leksik-semantik özellikleri kaynaşan birleşik nitelikteki nesnel-anlamsal bir düğüm olarak ortaya çıkan, “ (Vinogradov 1986: 124) sayı kategorisi ile ilişkilidir.

Sayının anlamı, bağlama bağlı olarak isme belirli veya belirsiz olabilir. İsim, onunla genelin, tipik olanın ifadesi durumunda belirsizlik yükünü taşır; özel olanın bildirilmesinde ise belirlilik anlamı ile biçimlenir. Bu görüş temelinde, şu

karşıtlıkların farklılıkları gösterilmektedir: belirli-teklik, belirli-çokluk; belirsiz-teklik, belirsiz-çokluk.

İsim, teklikte eşyaların cinsinin adını bildirir. Ama onun sayısal karakteristiğini vurgulamaz. Kinige tala turar (kitap seçiyor). Bu durumda nesne olan isim, cins-tür münasebeti ekseninde bir taraftan belirli bir anlam ifade eder (dergi değil, sadece kitap seçiyor). Diğer taraftan ise, örneğin, nesne durumundaki isim ile karşılaştırıldığında (Kinigini ılla. Kitabı aldı – dergiyi değil sadece kitabı aldı; herhangi bir kitabı değil, belli bir kitabı aldı.) isim yalın hâlde belirsizliği gösterir: Kinige ılla. (Kitabı götürdü – dergiyi değil, sadece kitabı aldı, ancak hangi kitabı götürdüğü belli değil). Yukarıda ifade edilenlerden anlaşıldığı gibi, belirlilik ve belirsizliğin göstericilerinden biri olarak hâl ekleri kullanılmaktadır. İsim, çoklukta “herhangi bir münferitlik olmaksızın birçok eşyayı ve onların emarelerini gösterir” (Sobakina 2004: 29) ama sayısal özelliklerini tam olarak belirtmez, bununla birlikte, eşyaların niceliğinin birden çok olduğu kastedilir: Çıçaaxatar ıllııllar (Kuşlar ötüyor). Sayı ile ismin birleşimi belirli bir çokluğu göstermekle birlikte, herhangi bir niceliksel değerlendirme yapmaz: İkki çaas ketestibit (İki saat beklediler). Xas da (birkaç) belirsizlik zamirinin ve elbex (çok), ağıyax (az) vb. sıfatların kullanılması sonucunda söylenen sayının değer sınıflandırılması gerçekleşir: Xas da suruk kelbit (Birkaç mektup geldi); Elbex con mustubut (Çok insan toplandı).

Görüldüğü üzere BBK ve çokluk kategorisi etkileşimi, onların ifadesinin ortak oluşu temelinde gerçekleşmektedir. Buna bağlı olarak bunların ayrıntılı tahlili, söz konusu problemin daha detaylı çalışılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Laptander, R. İ. Kategoriya Opredelennosti / Neopredelennosti v Strukture Prostogo Predlojeniya Nemeskogo Yazıka: İlmî Dissertasiya. Sankt - Petersburg, 2008.

Lingvistiçeskiy Ensiklopediçeskiy Slovar. Moskva, 2002.

Nikiforov, G. A. Kategoriya Monejestvennosti v Yakutskom Yazıke. Dissertasiyaya Aftoreferat. Moskva, 1952.

Sobakina, İ. V. Russko – Yakutskie Sootvetstiya Pri Perevode Form Vrajeniya Kategorii Mnojestvennosti (İmena Suşestvitelne): Dissertasiya. Yakutsk, 2004.

Vinogradov, V. V. Russkiy Yazık: Gramatiçesko Uçenie o Slove (Üniversiteler için). Moskva, 1986.